

پایگاه اطلاعات علمی ایران

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد علوم تحقیقات شاهرود
دانشکده علوم انسانی، گروه زبان‌شناسی

پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد "MA."
عنوان:

**بررسی درک و بیان پرسشواژه‌ها در کودکان کم‌توان ذهنی مدرسه ی ابتدایی
مهرورزان شهر سمنان**

استاد راهنما:

دکتر رویا صدیق ضیابری

استاد مشاور:

دکتر سید موسی طباطبایی

نگارش:

سیده یگانه مطهری منش

زمستان ۹۳

ISLAMIC AZAD UNIVERSITY

SCIENCE AND RESEARCH BRACH

Faculty of humanism-Department of linguistics

"M.A" Thesis

Subject:

The Study of Comprehension and Expression of Wh-Question in Mehrvarzan Primary School Children With Intellectual Disability in Semnan.

Thesis Advisor:

Roya.Sediq Ziabari Ph.D.

Consulting Advisor:

Musa.Tabatabayi Ph.D.

By:

Seyyede yegane motaharymanesh

Winter2015

سیاسگزاری

سیاس بی کران پروردگار یکتا را که هستی مان بخشید و به طریق علم و دانش رهنمونمان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان نمود و خوشه چینی از علم و معرفت را روزیمان ساخت.

پروردگارا:

نه میتوانم موهایشان را که در راه عزت من سفید شد، سیاه کنم و نه برای دستهای پینه بسته شان که ثمره تلاش برای افتخار من است، مرهمی دارم. پس توفیقم ده که هر لحظه شکر گزارشان باشم و ثانیه های عمرم را در عصای دست بودنشان بگذرانم.

شکر و سپاس خدا را که بزرگترین امید و یاور در لحظه لحظه زندگیست.

سرکار خانم دکتر صدیق و جناب آقای دکتر طباطبایی اساتید راهنما و مشاورم:

شما روشنائی بخش تاریکی جان هستی و ظلمت اندیشه را نور می بخشی. چگونه سپاس گویم مهربانی و لطف تو را که سرشار از عشق و یقین است. چگونه سپاس گویم تأثیر علم آموزی تو را که چراغ روشن هدایت را بر کلبه ی محقر وجودم فروزان ساخته است. آری در مقابل این همه عظمت و شکوه تو مرا نه توان سپاس است و نه کلام وصف.

تقدیم به

روح پاک پدرم که عالمانه به من آموخت تا چگونه در عرصه زندگی، ایستادگی را تجربه
نمایم

به مادرم، دریای بی کران فداکاری و عشق که وجودم برایش همه رنج بود و وجودش
برایم همه مهر

و به : همسرم، اسطوره زندگی، پناه خستگیم و امید بودم.

فهرست

عنوان

صفحه

	فصل اول: طرح تحقیق	
۳	۱-۱ مقدمه	
۳	۲-۱ بیان مسئله (ضرورت و اهمیت موضوع)	
۴	۳-۱ اهداف طرح	
۴	۱-۳-۱ اهداف اصلی طرح	
۴	۲-۳-۱ اهداف ویژه طرح	
۴	۳-۳-۱ اهداف کاربردی طرح	
۵	۴-۱ سؤالات	
۵	۵-۱ فرضیات	
۵	۶-۱ تعریف مفاهیم	
۶	۷-۱ خلاصه	
	فصل دوم: مروری بر مطالعات انجام شده	
۸	۱-۲ مقدمه	
۹	۲-۲ اکتساب درک و بیان سؤالات در کودکان	
۱۰	۳-۲ پرسشنامه ها	
۱۰	۱-۳-۲ سؤالات در زبان انگلیسی	
۱۳	۲-۳-۲ سؤالات در زبان فارسی	
۱۵	۴-۲ سابقه ی طرح و بررسی متون	
۱۵	۱-۴-۲ مروری بر مطالعات خارجی	
۱۷	۲-۴-۲ مروری بر مطالعات داخلی	
۱۸	۵-۲ خلاصه	
	فصل سوم: روش پژوهش	
۲۰	۱-۳ مقدمه	
۲۰	۲-۳ مراحل تهیه تکالیف پژوهش	
۲۰	۱-۲-۳ مرحله ی اول: بررسی مطالعات مربوط به سؤالات پرسشنامه ای در کودکان	
۲۱	۲-۲-۳ مرحله ی دوم: تعیین تکالیف برای ارزیابی توانایی درک و بیان سؤالات پرسشنامه ای در کودکان کم توان ذهنی	
۲۱	۳-۲-۳ مرحله ی سوم: تعیین جملات الگو و انگیزشی	
۲۱	۳-۳ روش تحقیق و متغیرهای مورد بررسی	
۲۲	۴-۳ جامعه و نمونه ی مورد پژوهش	
۲۲	۱-۴-۳ روش نمونه گیری و حجم نمونه	
۲۲	۵-۳ روش و ابزار گردآوری اطلاعات	
۲۲	۶-۳ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات	
۲۳	۷-۳ ملاحظات اخلاقی	
۲۳	۸-۳ مشکلات و محدودیت های پژوهش	
۲۴	۹-۳ انتظار کاربردی از نتایج بررسی	
۲۴	۱۰-۳ خلاصه	
	فصل چهارم: یافته ها	
۲۶	۱-۴ مقدمه	
۲۶	۲-۴ مشخصات نمونه ها	
۲۶	۳-۴ آمار توصیفی	
۲۶	۱-۳-۴ بررسی سنوال ۱	
۲۷	۲-۳-۴ بررسی سنوال ۲	
۲۹	۳-۳-۴ بررسی سنوال ۳	
۳۲	۴-۳-۴ بررسی سنوال ۴	
۳۳	۵-۳-۴ بررسی سنوال ۵	
۳۴	۴-۴ آمار تحلیلی	
۳۴	۱-۴-۴ بررسی فرضیه ی ۱	
۳۴	۲-۴-۴ بررسی فرضیه ی ۲	
۳۷	۳-۴-۴ بررسی فرضیه ی ۳	
۳۹	۴-۴-۴ بررسی فرضیه ی ۴	
۴۰	۵-۴-۴ بررسی فرضیه ی ۵	
۴۱	۵-۴ خلاصه	
	فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری	
۴۴	۱-۵ مقدمه	
۴۴	۲-۵ بررسی نتایج توانایی درک سؤالات پرسشنامه ای در آزمودنی های مورد مطالعه	
۴۴	۳-۵ بررسی نتایج توانایی بیان سؤالات پرسشنامه ای در آزمودنی های مورد مطالعه	
۴۵	۴-۵ نتیجه گیری	
۴۶	۵-۵ نتایج کاربردی	
۴۶	۶-۵ پیشنهادات	
۴۷	منابع و ماخذ	
۴۷	منابع لاتین	
۴۸	منابع فارسی	
۴۹	پیوست ها	
۵۵	واژه نامه	
۵۷	چکیده انگلیسی	

فهرست جدول ها

۲۷	جدول ۱-۴ میانگین درک و بیان پرسشواژه ها .....
۲۸	جدول ۲-۴ درصد بیان هر پرسشواژه .....
۳۰	جدول ۳-۴ درصد درک هر پرسشواژه .....
۳۲	جدول ۴-۴ درصد عدم بیان در هر پرسشواژه .....
۳۳	جدول ۵-۴ درصد عدم درک هر پرسشواژه .....
۳۴	جدول ۶-۴ میانگین هر پرسشواژه در درک و بیان .....
۳۵	جدول ۷-۴ درصد بیان هر پرسشواژه .....
۳۷	جدول ۸-۴ درصد درک هر پرسشواژه .....
۳۹	جدول ۹-۴ درصد عدم بیان پرسشواژه ها .....
۴۰	جدول ۱۰-۴ درصد عدم درک پرسشواژه ها .....

فهرست نمودارها

۲۸	نمودار ۴-۱ درصد بیان هر پرسشواژه با امتیاز ۱.....
۲۹	نمودار ۴-۲ درصد بیان هر پرسشواژه با امتیاز ۲.....
۳۱	نمودار ۴-۳ درصد درک هر پرسشواژه در امتیاز ۱.....
۳۱	نمودار ۴-۴ درصد درک هر پرسشواژه در امتیاز ۲.....
۳۲	نمودار ۴-۵ درصد عدم بیان هر پرسشواژه.....
۳۳	نمودار ۴-۶ درصد عدم درک هر پرسشواژه.....
۳۶	نمودار ۴-۷ درصد بیان پرسشواژه ها با امتیاز کامل.....
۳۶	نمودار ۴-۸ درصد بیان پرسشواژه ها با امتیاز ۱.....
۳۸	نمودار ۴-۹ درصد درک کامل هر پرسشواژه.....
۳۸	نمودار ۴-۱۰ درصد درک هر پرسشواژه در امتیاز ۱.....
۴۰	نمودار ۴-۱۱ درصد عدم بیان پرسشواژه ها.....
۴۱	نمودار ۴-۱۲ درصد پرسشواژه در زمینه ی عدم درک.....

چکیده

پرسیدن سؤال یکی از راه‌های کسب اطلاعات است، که در رشد زبانی کودکان بسیار با اهمیت می‌باشد. کودکان به طور خود انگیخته سؤال پرسیدن را آغاز می‌کنند، هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی توانایی درک و سؤال پرسشواژه‌ای با پرسشواژه‌های کی (چه کسی)، کی (چه وقت)، کو (کجا)، چرا و چی در کودکان کم‌توان ذهنی دبستان مهرورزان شهر سمنان می‌باشد. در این پژوهش درک سؤالات پرسشواژه‌ای با پرسیدن سؤالاتی از روی تصاویر و پاسخ کودک به صورت کلامی یا اشاره به قسمتی از تصویر که هدف سؤال بوده است، صورت گرفته است. و بیان سؤالات پرسشواژه‌ای با طرح سؤالات انگیزشی از صورت ارزیابی کننده و تحریک کودک برای طرح سؤال مورد نظر صورت گرفته است. ۳۰ دانش‌آموز دبستانی که در محدوده ۷ الی ۱۸ سال بوده‌اند مورد بررسی قرار گرفتند که همگی درجاتی از کم‌توانی ذهنی داشتند. نتایج حاصل از پژوهش حاضر نشان می‌دهد که آزمودنی‌ها در بخش درک سؤالات پرسشواژه‌ای در پرسشواژه‌ی "چرا" بالاترین امتیاز و در پرسشواژه‌ی "چه کسی" پایین‌ترین امتیاز را کسب نموده‌اند و در بخش بیان سؤالات پرسشواژه‌ای در پرسشواژه‌ی "چرا" بالاترین امتیاز و در پرسشواژه‌های "چه کسی" و "کجا" پایین‌ترین امتیاز را کسب نموده‌اند. همچنین امتیازات در بخش درک بالاتر از بخش بیان پرسشواژه‌ها بوده است. بنابراین می‌توان گفت که کودکان کم‌توان ذهنی در بخش درک پرسشواژه‌ها بسیار بهتر از بیان پرسشواژه‌ها عمل کردند و پرسشواژه‌ی "چرا" در بین کودکان کم‌توان ذهنی بیش‌تر از همه ی پرسشواژه‌ها درک و بیان می‌شود و پرسشواژه‌های چه کسی و کجا از سایر پرسشواژه‌ها کم‌تر درک و بیان می‌شود.

کلیدواژه‌ها: درک، بیان، پرسشواژه، کودک کم‌توان ذهنی.

فصل اول

طرح تحقیق

در این فصل به اهمیت و ضرورت بررسی توانایی درک و بیان سؤالات پرسشواژه‌ای در کودکان کم‌توان ذهنی مدرسه‌ی مهرورزان شهر سمنان می‌پردازیم و در پایان اهداف اصلی و فرعی پژوهش حاضر توضیح داده می‌شود.

۱-۲ بیان مسئله (ضرورت و اهمیت موضوع)

مطالعات نشان داده‌اند اکثر کودکان قبل از چهار سالگی توانایی درک و بیان سؤالات پرسشواژه‌ای مانند (چه، چه‌کسی، کجا) را کسب می‌کنند (اکبری و جلیلهوند و همکاران، ۱۳۹۲) جملات پرسشی از ساخت‌هایی است که در روابط اجتماعی بسیار به کار گرفته می‌شود، در واقع پرسشواژه، اطلاعات مجهول را از پرسش‌کننده دریافت می‌کند (همایون ۱۳۷۲).

کودکان کم‌توان ذهنی با توجه به میزان بهره‌ی هوشی درجات مختلفی از آسیب در رشد گفتار و زبان را دارند، که این نقص سبب می‌شود نتوانند همانند کودکان با بهره‌ی هوشی طبیعی ارتباط موثری با محیط و اطرافیان خود داشته باشند، از آنجا که به‌کارگیری پرسشواژه‌ها یک راه برای کسب اطلاعات از محیط پیرامون می‌باشد. (راسخ‌مهند، ۱۳۷۹) عدم به‌کارگیری به موقع و صحیح آن در کودکان کم‌توان ذهنی می‌تواند آسیب جدی به رشد زبان آن‌ها وارد کند. این مسئله کاملاً ضروری است که کودکان سؤالات را درک کنند، بپرسند و پاسخ دهند سؤالات ساده‌ی کودکان پایه‌ای جهت شرکت در مکالمات، نشان‌دادن دانش (آگاهی) و جمع‌آوری اطلاعاتی درباره‌ی خود و جهان است (جلیلهوند، ۱۳۸۹).

بسیاری از آسیب‌شناسان گفتار و زبان در طی فرایندهای ارزیابی و درمان کودکان با اختلالات زبانی و کودکان کم‌توان ذهنی با کودکانی مواجه می‌شوند که در درک و بیان واژه‌های پرسشی نقایصی دارند. این کودکان نیاز به آموزش چگونه گفتن و چگونه فهمیدن پرسشواژه‌ها دارند. آسیب‌شناسان گفتار و زبان می‌توانند کودکان را برای این منظور آموزش دهند. مهم‌ترین پل ارتباطی درمانگر با کودک پرسش و پاسخ است بنابراین دانستن اینکه چه سؤالی باید پرسید و توالی اکتساب پرسشواژه‌ها نزد کودک چیست از اهمیت بسیاری برخوردار است و یکی از نخستین مطالعات در زمینه فراگیری زبان بوده است (تامسون^۱، ۲۰۰۸).

هدف اصلی این پژوهش بررسی درک و بیان سؤالات پرسشواژه‌ای در کودکان کم‌توان ذهنی دبستان مهرورزان شهر سمنان با استفاده از عروسک نمایشی و تصاویر است. تصاویر به کار رفته در این پژوهش برای بررسی درک پرسشواژه‌ها و عروسک نمایشی برای بررسی بیان پرسشواژه‌ها به کار گرفته شده است، این تصاویر از تصاویر پژوهش اکبری منیع ۱۳۹۲ گرفته شده است که روایی و پایایی آن تست شده است.

پرسشواژه‌هایی که در این پژوهش بررسی می‌شوند شامل: چی/چه، کو/کجا، کی/چه‌کسی، کی/چه‌وقت و برای چی/چرا می‌باشند، که این پرسشواژه‌ها در دستور سنتی ضمائر پرسشی خوانده می‌شود (خانلری، ۱۳۸۶).

¹¹- Thompson

تحقیقات انجام شده در زمینه‌ی درک و بیان پرسشواژه‌ها بیش‌تر در مورد کودکان با بهره‌ی هوشی طبیعی بوده است و هیچ پژوهش داخلی در زمینه‌ی کودکان کم‌توان ذهنی انجام نشده است در نمونه‌های خارجی هم اکثر مطالعات بر روی کودکانی با بهره‌ی هوشی طبیعی صورت گرفته است و مطالعه‌ی لی و آشمور^۲ (۱۹۸۳) هم به بررسی درک و بیان پرسشواژه‌ها در کودکان دارای تأخیر زبانی بوده است نه کم‌توان ذهنی. بنابراین کودکان کم‌توان ذهنی کمتر در این مطالعات مورد توجه قرار گرفته اند و از آنجا که بررسی درک و بیان پرسشواژه‌ها در کودکان کم‌توان ذهنی می‌تواند برای برنامه‌ریزی‌های درمانی توسط گفتاردرمانگرها راهگشا باشد انجام پژوهش حاضر ضروری به نظر می‌رسد.

۱-۳ اهداف طرح

۱-۳-۱ اهداف اصلی طرح

بررسی درک و بیان پرسشواژه‌ها در کودکان کم‌توان ذهنی دبستان مهرورزان شهر سمنان.

۱-۳-۲ اهداف ویژه طرح

۱- بررسی درک پرسشواژه‌ها در کودکان کم‌توان ذهنی دبستان مهرورزان شهر سمنان.

۲- بررسی بیان پرسشواژه‌ها در کودکان کم‌توان ذهنی دبستان مهرورزان شهر سمنان.

۱-۳-۳ اهداف کاربردی طرح

۱- مقایسه درک و بیان پرسشواژه‌ها در کودکان کم‌توان ذهنی با کودکان عادی و طرح ریزی برنامه‌ی درمانی و اولویت بندی آموزش پرسشواژه‌ها به کودکان کم‌توان ذهنی.

۲- به عنوان ابزاری راهنما برای ساخت آزمون‌هایی در این زمینه می‌تواند به‌کار رود.

۱-۴ سؤالات تحقیق

۱- چه رابطه‌ای میان درک سؤالات پرسشواژه‌ای و بیان آن‌ها در کودکان کم‌توان ذهنی وجود دارد؟

۲- کدام پرسشواژه توسط کودکان کم‌توان ذهنی بیش‌تر بیان می‌شود؟

۳- کدام پرسشواژه توسط کودکان کم‌توان ذهنی بیش‌تر درک می‌شود؟

۴- کدام پرسشواژه توسط کودکان کم‌توان ذهنی کمتر بیان می‌شود؟

۵- کدام پرسشواژه توسط کودکان کم‌توان ذهنی کمتر درک می‌شود؟

²- Lee, Ashmore

۱-۵ فرضیات تحقیق

- ۱- توانایی درک سؤالات پرسشواژه‌ای بیش‌تر از بیان آن است.
- ۲- میزان بیان پرسشواژه‌ی (چی) بیش‌تر از سایر پرسشواژه‌ها است.
- ۳- میزان درک پرسشواژه‌ی (چی) بیش‌تر از سایر پرسشواژه‌ها است.
- ۴- میزان بیان پرسشواژه‌ی (کی/چه‌وقت) کمتر از سایر پرسشواژه‌ها است.
- ۵- میزان درک پرسشواژه‌ی (کی/چه‌وقت) کمتر از سایر پرسشواژه‌ها است.

۱-۶ تعریف مفاهیم

بیان^۳: استفاده از نمادهای کلامی برای ایجاد تعامل بین افراد از طریق ادراک، عقاید احساسات یا مقاصد (کریستال^۴، ۱۹۹۷).

کودک کم‌توان ذهنی^۵: کودک کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر کودکی است که بهره‌ی هوشی ۷۰-۵۰ دارد و نیازمند توجه خاص آموزشی و خدمات فوق‌العاده‌ای می‌باشد، در واقع کم‌توانی ذهنی، پایین‌تر از حد معمول بودن هوش (در حد معنی دار) همراه با رفتارهای سازشی که در سطح رشدی عارض می‌شود می‌باشد (داورمنش ۱۳۷۲).

پرسشواژه^۶: سازه‌ای است که پرسش‌کننده از آن اطلاعی ندارد و آن اطلاعات مجهول را از مخاطب خود پرسش می‌کند (همایون ۱۳۷۲).

۱-۷ خلاصه

از آنجا که سؤالات پایه‌ای برای کسب اطلاعات از محیط پیرامون می‌باشد و تحقیقات انجام شده در زمینه درک و بیان سؤالات پرسشواژه‌ای همگی پیرامون کودکانی با بهره‌ی هوشی طبیعی انجام شده است، پژوهش حاصل که هدف آن بررسی درک و بیان سؤالات پرسشواژه‌ای در کودکان کم‌توان ذهنی می‌باشد، از این لحاظ مهم بوده و ضروری به نظر می‌رسد در این فصل سؤالات و فرضیات پژوهش مطرح گردید و مفاهیم نظری به کار رفته در این پژوهش نیز به طور جداگانه تعریف شد.

در فصل بعدی توضیحاتی در مورد اکتساب درک و بیان سؤالات پرسشواژه‌ای خواهیم داد، همچنین سؤالات در زبان انگلیسی و فارسی را بررسی خواهیم کرد و سابقه‌ی طرح در متون انگلیسی و فارسی بیان خواهد شد.

³-Expression

⁴- Crystal

⁵-Children with mental disability

⁶-Wh-question

فصل دوم

مروری بر مطالعات انجام شده

۲-۱ مقدمه

پرسشواژه‌های "چرا"، "چی"، "چطور" و "کجا" از جمله کلمات پربسامد در محاورات روزمره هستند، از زبان ابتدای کودکی این سؤالات اساس تعاملات شخصی و آموزش‌ها را شکل می‌دهند. در نخستین سال‌های پس از تولد، والدین کودک را با انواع سؤالات آشنا می‌کنند. به تدریج که کودک بزرگتر می‌شود پرسیدن سؤالات به عنوان یک جزء جدا نشدنی در محاورات روزمره مورد استفاده قرار می‌گیرد.

از دیدگاه زبان‌شناسی نقش‌گرا^۷، قصد اصلی هر نوع تبادل ارتباطی که زبان در آن سهیم است در دو نقش عام خلاصه می‌شود: (۱) ارائه کردن^۸ و (۲) درخواست کردن^۹ و آنچه مبادله می‌شود عبارت است از:

● درخواست کالا و خدمات

● درخواست اطلاعات

نقش درخواست اطلاعات با ساخت دستوری سؤال ارتباط دارد از دیدگاه زبان‌شناسی نقش‌گرا هدف اصلی سؤالات پرسشواژه‌ای این است که از شنونده درخواست شود که بخش مفقود پیام را تکمیل کند عنصر پرسشی دقیقاً نشان دهنده‌ی بخش مفقود پیام از دید گوینده است. (تامسون ۲۰۰۸)

وقتی کودکان با مسئله‌ای روبرو می‌شوند که در دانش کنونی‌شان وجود ندارد، مانند یک خلاء در دانسته‌هایشان، برخی ابهامات و برخی ناهماهنگی‌ها، پرسیدن سؤال به آنها امکان کسب اطلاعات مورد نیاز را می‌دهد. سؤالات و اطلاعاتی که به دست می‌آیند ساختار دانش کودک را به ساختار دانش بزرگسال نزدیک‌تر می‌کند. کودکان معمولاً آن دسته از سؤالاتی را می‌پرسند که مرتبط با ساختار رشد شناختی‌شان است. توانایی پرسش کردن به منظور کسب اطلاعات مورد نیاز یک مکانیزم مؤثر برای رشد شناختی کودک است. بزرگسالان (والدین) نیز اغلب به این سؤالات پاسخ می‌دهند اما وقتی پاسخی نمی‌دهند، کودکان برای درخواست اطلاعات سؤالات را تکرار می‌کنند و بر آن اصرار می‌ورزند که این رفتار نشان دهنده‌ی تلاش آنها برای به دست آوردن اطلاعات مورد نیاز است نقش پرسش‌ها در رشد شناختی کودکان اجتناب‌ناپذیر است در نتیجه کودکان باید برای کسب اطلاعات مورد نیاز به پرسش کردن برانگیخته شوند. کودکان سؤالات مرتبط با رشد شناختی خود بیان می‌کنند و باید پاسخی را که حاوی اطلاعاتی مفیدند، دریافت و از آن برای رشد سیستم شناختی استفاده نمایند. شواهدی وجود دارد که کودکان گاهی سؤالات را با توجه به اهدافشان می‌پرسند و از این اطلاعاتی که آگاهانه به دست می‌آورند برای ایجاد تغییراتی در وضعیت دانش خود استفاده می‌کنند. سؤالات کودکان به موازات توسعه‌ی ادراک و مفاهیم پیش می‌رود و در طی تغییرات دوره‌های رشد که نشان دهنده‌ی تکامل فرآیندهای یادگیری است تغییر می‌یابد (چوینارد ۲۰۰۷).

⁷ Functional linguisticse

⁸ -Give

⁹ -Request

۲-۲ اکتساب درک و بیان سؤالات در کودکان

به عقیده‌ی براون^{۱۰} در مرحله‌ای از رشد زبان که میانگین طول گفته ۱ تا ۲ تکواژ است، جمله‌های پرسشی با آهنگ خیزان و واژه‌های پرسشی به تعداد محدود استفاده می‌شوند. اما در مرحله‌ای که میانگین طول گفته ۲/۵ تا ۳ تکواژ است، کاربرد واژه‌های پرسشی افزایش می‌یابد (براون ۱۹۷۳).

همچنین بیان می‌کند در مرحله‌ی ۳ از اکتساب صرف و نحو، در محدوده‌ی سنی ۳۱ تا ۳۴ ماهگی، کودکان شروع به استفاده از جملات مختلف مانند جملات منفی و پرسشی می‌کنند. نتایج به دست آمده از پژوهش تیاک^{۱۱} و اینگرام^{۱۲} در مورد سؤالات کودکان حاکی از این بود که سؤالات بله/خیر قبل از سؤالات پرسشواژه‌ای مورد کاربرد کودکان قرار می‌گیرد (تیاک و اینگرام ۱۹۷۷).

تیاک و اینگرام بر روی ترتیب انواع سؤالات کودکان تحقیق کردند و عقیده داشتند که این ترتیب مستقیماً مرتبط با مفاهیم زیربنایی انواع سؤالات است و ابتدا سؤالات what و where اکتساب می‌شوند. این سؤالات برای کسب اطلاعات از محیط اطراف شامل اسامی، مکان‌ها، اشیاء و اشخاص مورد استفاده قرار می‌گیرد. سپس سؤالات why، who و when کسب می‌شوند که مستلزم دانش کودک از مفاهیم، زمان و علیت است. همچنین بیان می‌کنند که سؤالات what و where مفاهیم عینی تری از اشیاء و مکان‌ها را رمزگذاری می‌کنند و قبل از سؤالات why، how و when که مفاهیم انتزاعی علت، شیوه و زمان را بازنمایی می‌کنند، کسب می‌گردند.

با افزایش سن، کاربرد پرسشواژه‌های پیچیده‌تر افزایش می‌یابد. یکی دیگر از یافته‌های تیاک و اینگرام این بود که سؤالات what و where در همه‌ی سنین بسامد زیاد دارد و کاربرد سؤالات why و how با افزایش سن بیش‌تر می‌شود (تیاک و اینگرام ۱۹۷۷).

پائول^{۱۳} فهرست ارزیابی درک واژه‌های پرسشی را ارائه کرده است. در این فهرست برای واژه‌های what و where سن ۲ و ۲/۶ سالگی و برای بقیه‌ی واژه‌های پرسشی سنین ۳ سال به بالاتر ارائه شده است. (پائول ۲۰۰۷)

۲-۳ پرسشواژه‌ها

۲-۳-۱ سؤالات در زبان انگلیسی

سؤالات در زبان انگلیسی به دو دسته‌ی کلی تقسیم می‌شوند، سؤالات باز^{۱۴} و سؤالات بسته^{۱۵}، سؤالات بسته به این علت نامگذاری شده‌اند که در این نوع سؤالات، پاسخ‌ها محدود به یک مجموعه از

10-Brown

11-Tyack

12-Ingram

13-Paul

14-Open Question

15-Closed Question

پاسخ‌های بسته هستند. سوالات بله/خیر و سوالات جایگزینی^{۱۶} در طبقه‌ی سوالات بسته قرار می‌گیرند. ترتیب و ازگانی این نوع سوالات به صورت فعل- فاعل^{۱۷} می‌باشند.

به سوالات باز همچنین نام‌های زیر اطلاق می‌شود:

سوالات اطلاعاتی^{۱۸}، سوالات ویژه^{۱۹}، سوالات جزئی^{۲۰} و سوالات پرسشواژه‌ای^{۲۱}.

فرض می‌شود که همه‌ی زبانها هر دو نوع سؤال باز و بسته را دارند. برای برخی پرسشواژه‌ها یک تناظر با جزء غیرپرسشی وجود دارد: مثلاً چه‌کسی (who) متناظر با کسی (someone)، چه چیزی (what) متناظر با چیزی (something) و کجا (where) متناظر با جایی است. (کیث^{۲۲} ۱۹۹۹) در این سوالات پرسشواژه جانشین اجزاء متناظر جمله‌ی خبری می‌شود.

در خصوص جایگاه پرسشواژه در جمله، دو استراتژی در اکثر زبانها وجود دارد:

۱- پرسشواژه در ابتدای جمله پیش از عنصر زمان‌دار قرار می‌گیرد، مانند زبان انگلیسی.

۲- پرسشواژه جایگزین هر جزئی که می‌شود، جای اصلی آن را در جمله‌ی خبری می‌گیرد و برای آن اصطلاح "پرسشواژه درجا"^{۲۳} به کار می‌رود.

در تقسیم‌بندی دیگر دو صورت کلی داریم:

۱- سوالات بله/خیر

۲- سوالات محتوایی^{۲۴}

در این تقسیم‌بندی سوالات جایگزینی و تأکیدی^{۲۵} در طبقه‌ی سوالات بله/خیر قرار می‌گیرند و سوالات پرسشواژه‌ای در طبقه‌ی سوالات محتوایی قرار می‌گیرند.

اگر زبانها یک الگو آهنگ خاص برای سوالات بله/خیر دارند، در زبان نوشتاری علامت سؤال یک ابزار کمکی برای نشان دادن آهنگ سؤالی است. الگوی آهنگ این نوع سوالات اغلب شامل آهنگ خیزان^{۲۶} در انتهای جمله است (برخلاف آهنگ افتان در انتهای جملات خبری). البته باید توجه داشت که این مسئله همگانی نیست در بسیاری زبانها این امکان وجود دارد که جمله‌ی خبری با تغییر در آهنگ به جمله‌ی سؤالی بله/خیر تبدیل می‌شود، البته در برخی از زبانها تغییر آهنگ تنها استراتژی موجود است (کروگر^{۲۷} ۲۰۰۵).

در زبان انگلیسی و برخی زبانها کودکان در فراگیری سوالات با استفاده از واژه‌های پرسشی^{۲۸} سه مرحله‌ی نحوی را طی می‌کنند:

16-Alternative
17-Verb-Subject
18-Information Question
19-Special Question
20-Partial Question
21-Question Word Question
22-Keith
23-In situ (in place)
24-Content Question
25-Tag Question
26-Rising pitch
27-Croger
28-Wh - Words

۱- در این مرحله قرارگیری پرسشواژه را در ابتدای جملات می‌آموزند در این مرحله الگوی سؤالات کودکان به صورت زیر است:

1) " Where I should put it? "

این جمله با افزایش آهنگ در انتهای جمله بیان می‌شود.

۲- این مرحله شامل فرآیندهای پیش‌آیندسازی پرسشواژه^{۲۹} و جابجایی می‌باشد، اما فقط برای جملات مثبت، یعنی کودک به درستی سؤالات مثبت را به کار می‌برد، اما در جابجایی عبارات اسمی و فعل کمکی در جملات منفی مشکل دارند.

2) " What will you do now? "

3) " Why you can't sit down? "

۳- در مرحله‌ی آخر کودکان، جابجایی سؤالات منفی را مانند سؤالات مثبت به طور صحیح انجام می‌دهند، در کودکان انگلیسی زبان اولین سؤالات بیان شده متأثر از آخرین افعال کمکی کسب شده توسط آنها است (کایسر^{۳۰} ۱۹۹۳) (هاف^{۳۱} ۲۰۰۵).

براون و بلوچی^{۳۲}، معتقدند که برخلاف دشواری‌های اصلی در کامل کردن گشتارهای پرسشی، کودکان طبیعی اکثر سؤالات پرسشواژه‌ای را در سن ۴ سالگی می‌آموزند (براون ۱۹۸۶) (بلوچی ۱۹۷۱).

در اولین مرحله‌ی رشد، پرسیدن سؤالات با آهنگ خیزان و تعدادی از قالب‌های پرسشی شکل می‌گیرند که گشتار روی آنها اعمال نمی‌گردد. در مرحله‌ی دوم سؤالات قرارگیری یک واژه‌ی پرسشی در آغاز یک جمله خبری شکل می‌گیرد. در مرحله‌ی سوم سیستم فعل کمکی ظاهر می‌شود و کودکان از قواعدی برای انتخاب واژه پرسشی استفاده می‌کنند و قواعد گشتاری را نیز به کار می‌برند.

براون بیان می‌کند که سؤالات کودکان در این مرحله به عنوان میانجی فرضی^{۳۳} است که بین دستور بزرگسال و کودک است. کودکان در این مرحله سؤالاتی را تولید می‌کنند که معنی کافی دارد ولی از نظر نحوی متفاوت با سؤالاتی است که در محیط می‌شنوند. چنین ساخت‌های ناقصی می‌تواند ناشی از محدودیت دستوری در مراحل مختلف رشد باشد (براون ۱۹۶۸).

به عبارت دیگر وقتی هم قواعد جابجایی و هم قواعد پیش‌آیندسازی واژه پرسشی در پرسشواژه‌ای مورد نیاز است، فقط قاعده‌ی پیش‌آیندسازی عمل می‌کند. هنگامی که کودک وارد مرحله‌ی بعد می‌شود، این ساخت‌های دستوری با ساخت کامل بزرگسالان جایگزین می‌شود (براون ۱۹۶۸) و (بلوچی ۱۹۷۱).

بر مبنای یک تحقیق که کریستال^{۳۴} به آن اشاره می‌کند به طور کلی در سؤالی سازی ۶ مرحله وجود دارد:

۱- مرحله‌ی آهنگین بدون نشانه‌ی دستوری صوری

²⁹-Wh - Preposition

³⁰-Kiyser

³¹-Haf

³²-Bellagi

³³-Intermediate Hypothetical

³⁴-Crystal

- ۲- مرحله‌ی کاربرد پرسشواژه به تنهایی
- ۳- مرحله‌ی گسترش ساختار و افزودن بند
- ۴- مرحله‌ی جابجایی
- ۵- مرحله‌ی افزودن پرسشواژه به همراه جابجایی
- ۶- مرحله‌ی گسترش صورت‌های سؤال‌ی پیچیده تر نظیر سؤالات ضمیمه‌ای/انعکاسی (کریستال ۲۰۰۱).

۲-۳-۲ سؤالات در زبان فارسی

ساخت‌های پرسشی جمله، یکی از همگانی‌های زبان است. در همه‌ی زبان‌ها جمله‌های پرسشی به دو صورت خاص به کار می‌روند:

الف- جملات پرسشی کلی که بدون واژه یا سازه‌ی پرسشی خاص تولید می‌شوند. فقط واژه‌های پرسشی "آیا" و "مگر" ممکن است با جمله‌های پرسشی کلی ظاهر شود. البته در زبان فارسی، واژه‌ی پرسشی "مگر"، علاوه بر مفهوم پرسش، مفهوم تعجب و اعتراض را نیز می‌رساند. همچنین در زبان فارسی، جمله‌های پرسشی کلی با آهنگ خیزان تولید می‌شوند.

ب- جملات پرسشی با واژه یا سازه‌ی پرسشی. جملاتی که کلماتی همچون "چرا، کی و کدام و ..." در ساخت آن‌ها به کار رفته است. در جمله‌های پرسشی نوع ۱، پرسش کلی است و به همه‌ی جمله مربوط می‌شود. از همین رو، جمله‌ها ساخت نحوی و طرح آهنگین خاص خود را دارا هستند. در گفتار معمولی جابجایی "آیا" و "مگر" از جایگاه آغازی به درون جمله و در میان سازه‌های آن ممکن است (مشکوٰة الدینی ۱۳۷۴).

از دید دیگر جملات پرسشی جمله‌هایی هستند که گویشوران با استفاده از آنها مسیر انتقال خبر یا پیام را از شنونده به سمت خود هدایت می‌کنند به دیگر سخن، برخلاف جمله‌های خبری که در آن خبر یا پیام از گوینده به شنونده منتقل می‌شود در جمله‌های پرسشی گویشور با ایجاد انگیزش در شنونده‌ی خود در حوزه‌ی گفتمانی مشترک تلاش می‌کند تا اطلاع یا پیام خاصی را دریافت کند.

از نظر مشکوٰة الدینی جمله‌های پرسشی را می‌توان در یک تقسیم بندی کلی به سه گروه طبقه بندی کرد:

الف- جملات پرسشی بله/خیر^{۳۵}.

این نوع جمله‌های پرسشی جمله‌هایی هستند که از سوی مخاطب پرسش مطرح شده رد و یا تأیید می‌شود، مانند:

(۴) "علی را می‌شناسی؟"

ب- جملات پرسشی آزاد^{۳۶}

در جمله‌های پرسشی آزاد شنونده اختیار دارد تا هر چیزی را در پاسخ به پرسش‌های مطرح شده بیان کند البته در حوزه‌ی گفتمانی مورد نظر معمولاً پاسخ اینگونه پرسش‌ها یک جمله‌ی خبری است،

³⁵-yes/no Question
³⁶-open Question